

SOUTOK ZE DVOU POHLEDŮ

ROZHOVOR S TOMÁŠEM VRŠKOU A LIBOREM JANKOVSKÝM

SIMONA POLÁKOVÁ

doc. Ing. TOMÁŠ VRŠKA, Dr.
Pracuje jako ředitel Školního lesního podniku Masarykův les Křtiny. Zabývá se aplikacemi poznatků z výzkumu přirozených lesů do postupů nepasečného lesnického hospodaření a jejich praktickou adaptací na klimatickou změnu.

prof. Dr. Ing. LIBOR JANKOVSKÝ
Děkan Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně, dlouholetý vedoucí Ústavu ochrany lesa a myslivosti. Ve své vědecké činnosti se věnuje ochraně lesa, především lesnické fytopatologii a mykologii, v konceptu ekologie lesa a stresové ekologie.

Co se domníváte, že je reálně největší problém Soutoku?

Tomáš Vrška (TV): Největším problémem Soutoku je nejasnost dlouhodobé koncepce ochrany a do jisté míry i managementu území včetně její aplikace do modelů hospodaření v lesích, a s ní související, dosud nedořešená, právní kodifikace speciální územní i druhové ochrany.

Libor Jankovský (LJ): Stejně jako jinde, jsou to rozdílné skupinové názory na to, co by bylo pro Soutok nejlepší. Každá skupina má zajisté svůj nejlepší názor jediného správného řešení. Skutečnost je však složitější a je realitou, že jde o krajinu, kde se v minulosti vždy nějakým způsobem hospodařilo, člověk se vždy o tuto krajinu staral. Konec konců jde o krajinu s rodovými majetky Lichtensteinů.

Zásadním a přetrvávajícím problémem je změna krajiny, především pak změna vodního režimu krajiny v souvislosti s regulací toku Dyje v relativně nedávné minulosti. Mám tím na mysli i likvidaci rozsáhlého komplexu lesů v místě dnešních Novomlýnských nádrží.

Významným problémem lesů jsou především změny v jejich druhovém složení, které v minulých 100 letech byly determinovány hnutím jilmů po zavlečení grafiozy, dnes pak recentní odumírání jasanů. Z důvodu změny hospodaření v lesích je problematické rovněž udržet zastoupení dubů, který se v lužních lesích prakticky nezmlazuje. S úbytkem těchto druhů a především dominantních jedinců pak dochází zcela jistě k mizení předmětů ochrany, jako jsou např. saproxylické organismy, vázané na tyto specifické biotopy a substráty.

Cennost Soutoku je do významné míry dána také velmi specifickým obhospodařováním krajiny v minulosti. Samotnému mi mnohdy není jasné, co je skutečně výsledkem samovolného vývoje krajiny a co je důsledkem hospodaření člověka. Příkladem jsou duby, které zde v přirozené obnově

nenajdete, kde se však zde vzaly ony letité stromy? Po přírodních katastrofách nebo intenzivními lidskými zásahy, ať již lesníka nebo zemědělce?

V oblasti Soutoku jsou různými skupinami navrhovány nejrozumnější způsoby územní ochrany - od národního parku přes CHKO, systém maloplošných chráněných území až po velmi malé přírodní rezervace. Jaké výhody a nevýhody spatřujete v různých scénářích? Kdo by se měl o toto území vlastně starat?

TV: Nemyslím si, že by území mělo být národním parkem. U nás dosud nejsou plně společensky akceptovány současné čtyři NP. Území by mělo být chráněnou krajinnou oblastí a hospodařit by tam měly dále LČR, s.p. Pokud bude vyhlášena pouze síť maloplošných zvláště chráněných území v různých kategoriích – něco v NPR, něco např. v PP, tak tam bude působit více orgánů ochrany přírody, bude to znamenat více úřadování a vše bude složitější. Zároveň při absenci CHKO se nebude jednat o maloplošná ZCHÚ, i když je tak zákon nazývá – reálně totiž na aktuálních návrzích vidíme, že se jedná o velkoplošná MZCHÚ, která ve skutečnosti mají suplovat nevyhlášenou CHKO. Přitom v CHKO lze základní parametry lesnictví nastavit vhodnou zonací a specifické fenomény uvnitř CHKO ošetřit několika skutečně maloplošnými ZCHÚ – ale pořád to bude dělat jedna správa, která bude komunikovat s jedním lesním závodem – odpovědní pracovníci si tam budou moci vybudovat dlouhodobě korektní lidské vztahy. A bez nich jak známo, nikdy plně nedosáhnete dlouhodobých cílů.

LJ: Toto není zajisté na jednoduchou odpověď.

Otázka, co chceme, resp. co je zde předmětem ochrany a co očekáváme od daného území. Od toho se pak vyvíjí právě tyto způsoby územní ochrany. Pokud chceme

Typické solitérní stromy Soutoku. Foto Jan Miklín

zachovat stávající charakter území, je součástí ochrany i de facto ochrana diverzity hospodaření ve zdejších lesích, které nejen zde generuje biodiverzitu jako předmět ochrany přírody. Otázka je spíše, co je zde zadáním pro hospodaření v lesích, které patří ve většině státu. Neměl by zde právě stát jednoznačně upřednostnit jiné priority, než intenzivní lesnictví a produkci dřeva? Nejsem si však jist, jestli český stát, jeho politici, potažmo správce lesů GR LČR, s.p. jsou toho schopni. To se týká v průměrném rozsahu i kompetencí státu v oblasti ochrany přírody. Naopak jsem si jist, že lidé v lesích jsou plně kompetentní tyto lesy obhospodařovat a předávat je svým nástupců v lepším stavu, než je převzali. Pokud je obecným zájmem chránit cenné přirozené procesy, pak je snad nejlepší formou systém maloplošných území, pokud chceme chránit komplexně diverzitu celého území, pak nezbyde pod ochranu zahrnout i způsoby obhospodařování (zde chápáno jako český výraz k managementu) lesů, břehových porostů, lučních enkláv i vodotečí a zachovat toto území živé i socioekonomicky.

Tolik diskutovaná bezzásahovost je vhodná jen pro velmi specifickou část území, ale má v krajině naprosto nezastupitelnou úlohu. Možná by bylo dobré se domluvit i s kolegy na druhé straně Dyje či Moravy, včetně Lichtensteinů, jejichž tradice je v celé oblasti více než zřejmá. Hospodaření v jejich

lesích na druhé straně Dyje a Moravy je pro naše státní lesy velmi inspirativní. Abych to rozetnul, myslím si, že se celá oblast se bez smysluplného hospodaření s krajinou neobejde. Lesy, rybníky i louky potřebují údržbu.

V čem by měla spočívat změna zadání pro státní organizace a podniky v péči o toto území?

TV: Spíš bych hovořil o úpravě zadání. Pokud bude jasně nadefinovaný předmět ochrany a cíl ochrany pro každou prostorovou jednotku, tak by se úměrně tomu mělo upravit i zadání pro vlastníka lesů. Opět se vracím k předchozí otázce – když bude existovat jedna správa CHKO, tak bude mít jednoho lesníka, který si uvnitř správy vykomunikuje s biologii ochranné priority, postupy apod. A tento člověk by potom měl být schopen přenést požadavky do obecných opatření – tedy modelů hospodaření lesního závodu – i do konkrétních specifických zásahů v jednotlivých lokalitách. A hlavně měl by to umět vysvětlit provozním lesníkům a hledat co nejmenší počet konfliktních průsečíků. Proto hovořím o úpravě zadání. V bezzásahových územích není problém se zadáním, „pouze“ s akceptací. Pokud na Soutoku hovoříme o porostech s větším dostatkem světla pro přežívání populací hmyzu i rostlin, tak nutně nemusí vznikat konflikt, pokud se

zvolí model hospodaření, který nazýváme hodnotové přírůstové hospodářství dubu, kdy pracujeme s výrazně menším množstvím dubů na hektar než dosud (aktuálně v mýtních porostech např. 160 stromů na hektar, v přírůstovém modelu cca 80) – zde pracujeme se stromy s větší a navíc kulovitou korunou. Koruny jsou cíleně uvolňovány a v porostním prostoru je tedy více světla. Dub reaguje výrazně vyšším tloušťkovým přírůstem než v dosavadních modelech hospodaření a vytváří větší podíl cenných sortimentů, takže je to výhodné i pro lesní hospodáře. Cílových dimenzí dosahujeme při těchto modelech hospodaření již např. ve 100 letech. Tento model lze kombinovat s ponecháváním stromů nebo jejich skupin na dožití (což se již dnes systematicky děje právě díky mnohaleté pozitivní komunikaci konkrétních osob z lesního závodu a regionálního pracoviště AOPK), aby na území byly i přestárlé stromy. Je to jenom jeden z příkladů jak lze skloubit produkční i biologický zájem v lese. Je však třeba na obou stranách větší otevřenosti, přemýšlení, znalosti nových poznatků a myslím také vzájemného respektu – soudím podle své zkušenosti z 25 let aktivní práce v rezervacích na Soutoku.

LJ: Jednoznačně udržení stability krajiny s jejími ekosystémovými službami. Produkční funkce je (nejen) v této oblasti spíše druhotná, nicméně za dnešní situace jediný ekonomický příjem. Prioritním cílem v péči o území je zajištění a podpora diverzity či biodiverzity, zachování prostoru či refugií pro všechny organismy v dnešní intenzivně obhospodařované krajině.

Jaký je váš postoj k ochraně bezzásahových ploch v tomto území?

TV: Kladný, protože nám přinášejí pro lesnictví důležité informace o kompetici dřevin v rychle se měnících podmínkách prostředí. Navíc bezzásahový režim je plošně nejméně uplatňovaným typem managementu – dnes na Soutoku jsou dvě NPR, které jsou bez zásahu a mají v součtu 40 ha, k tomu tři lokality ponechané bez zásahu aniž by měly statut MZCHÚ (Pajdové kúty, Dlouhý hrúd, Sekulská Morava), které mají v součtu 30 ha. Takže na více než 4 tisících hektarech lesů je usmolených 70 hektarů lesa ponechaného samovolnému vývoji. A v něm je řada

organismů vázaných na vlhké, ve stínu tlející dřevo, které jinde není v dostatečném množství. Jedná se o pralesní druhy mechorostů, hub a dalších organismů, které nepatří mezi dnes favorizované světlo milné druhy – paradoxně tyto druhy z pralesovitých rezervací mají dnes menší niky na přežití než druhy světlo milné, i proto mám kladný postoj k těmto minibezzásahovým územím. S ohledem na jejich rozsah a lokaci se navíc nejedná o žádnou velkou újmu pro lesní hospodáře.

LJ: Jednoznačně zde má opodstatnění, otázkou je, na jak velkém území a kde. Nesmíme však být frustrováni z toho, že výsledek bude jiný, než naše očekávání. Časem předmět ochrany, pokud jím nebyly ony procesy, může naprosto vymizet. Zde mám na mysli mimo jiné starobylé stromy, které jednoho dne dožijí, a jejich tlející dřevo se rozloží, habitat pro organismy zmizí... Ochrana přírody není statický systém ochrany na věky, ale velmi dynamický systémem na větším území a na dlouhou dobu. Bezzásahová území jistě plní jakousi kontrolu toho, co by bylo, kdyby člověk neintervenoval....

Jaké typy managementu podle Vás přicházejí v úvahu, aby byla zajištěna péče o předměty ochrany ptáčích oblastí a EVL a celkovou biologickou hodnotu území a zároveň byly alespoň trochu akceptovatelné pro LČR?

TV: Já nevím, co je „trochu akceptovatelné pro LČR“. Myslím si, že při dostatečném vysvětlení je např. výše zmíněné hodnotové přírůstkové hospodářství dubu pro lesní závod akceptovatelné, ale je třeba vybrat první vhodné porosty jako demonstrační, na kterých se může prezentovat jak výběr cílových stromů, tak intenzita zásahů v jednotlivých růstových fázích lesa a posléze i obnova. A v nich se to musí naučit skloubit obě strany – lesníci i biologové. Vyžaduje to čas a trpělivost, nestačí, když nějaký vědec přijede do lesa, řekne co všechno je špatné a zase odjede. Je potřeba být u vyznačování cílových stromů, následných probírek, ladit jejich intenzitu apod. Určitě je třeba začít pracovat více s dubem zimním – na sušších polohách Soutoku prostě není dostatek půdní vláhy pro dub letní – a také využít pěstebně habr. Ten je u nás velice podceněnou dřevinou. Již před lety zapo-

Duby ponechané na pasece ukazují, jak vypadají stromy rostlé v zápoji. Štíhlé, vysoké, s pár větvemi, které směřují vzhůru za světlem. Jejich věk je 120 - 140 let. Mrtvý strom z předchozí fotografie vůbec nemusí být starší. Za vhodných podmínek solitérní stromy rostou v jihomoravských luzích překvapivě rychle, takže ve věku kolem 140 let mohou mít průměr kmene i 140 cm. Foto David Hauck

čalo uvolňování starých dubů v porostech, v tom je třeba pokračovat do doby, než dorostou následovníci a bude existovat biologická kontinuita. Např. tento management omezuje hospodaření více než popsané hodnotové přírůstkové hospodářství dubu. Zde je třeba pečlivě zvážit kolik takových stromů a v jaké prostorové matici má být uvolněno a jim se potom opravdu věnovat.

LJ: Nevím, co je akceptovatelné pro LČR, s.p. za situace, kdy schází jasná lesnická politika v ČR. Zde se musí vyjádřit stát, Česká republika. To se zeptejte na Ministerstvu zemědělství ČR. Ano, jde o stejný (schizofrenní) stát, který zde chce zajišťovat ochranu přírody. Jiná otázka je, jestli jsou navrhovaná opatření vůbec reálná, a to ať už z pohledu lesnického, tak i z pohledu konečného efektu. Nemyslím si, že zde existuje jediný správný typ hospodaření v lesích, unifikace hospodaření je jedním ze základních problémů českého lesnictví. Jinými slovy, nechme lesníky v lesích hospodařit bez všech těch dalších tlaků na produkci kubiků a nesmyslné předepisování všeho možného i nemožného na straně jedné a diktování protichůdných požadavků na straně druhé. Jsem přesvědčen, že i péče o ochranu přírody, včetně ochrany EVL

a celkovou biologickou hodnotu území je produktem rozumného a trvale udržitelného lesnického hospodaření v krajině. Konec konců je to pouze lesník, který má nástroje a know how k obhospodařování lesů. Ono je to spíše o schopnosti diskutovat, navzájem se naslouchat, než o extremismu a aktivismu.

Děkuji Vám oběma za rozhovor.